

Hederskultur: mellan sanning och relativism

Devin Rexvid

Institutionen för socialt arbete- Stockholms universitet

Upplägg

- Vad är HRV?
- HRV påverkar inte bara individer utan också samhället
- Individ: ej sant mänskligt liv, ej reproduktiva rättigheter, autonomi
- Samhället: jämställdhet, demokratiutveckling, deltagande institutioner
- Vad har vi gjort mot HRV?
- Vad står kulturrelativism för?
- Vad är konsekvensen av kulturrelativism?
- Vad bör göras?

Vad är hedersrelaterat förtryck och våld?

- **Missuppfattningar:**

- Rasistisk stereotyp
- Särdrag: kollektivistiskt och överlagda handlingar

- **Det hedersrelaterade förtrycket och våldets särdrag:**

- Flickor och kvinnor har inte rätt till egen sexualitet, har inte kontroll över fertiliteten: t.ex. #Metoo
- Familjen ger sig och ges rätten att skada, inklusive ta livet av sitt barn, oftast en dotter. Ett specifikt system där barnet lämnas utan skydd

Individpåverkan: Sexuella och reproduktiva rättigheter

- respekteras i sin kroppsliga integritet, sitt privatliv och sitt personliga självbestämmande
- fritt få definiera sin egen sexualitet, inklusive sexuell identitet, könsidentitet och könsuttryck
- avgöra om och när man vill vara sexuellt aktiv
- välja sina sexualpartners
- ha säkra och njutbara sexuella upplevelser
- välja om, när och med vem man ska ingå äktenskap
- avgöra om, när och hur man vill ha barn och hur många barn man vill ha
- ha tillgång till information, resurser, tjänster och det stöd som krävs för att uppnå det ovanstående, genom hela livet, utan risk för diskriminering, tvång, utnyttjade eller våld.”

Samhällspåverkan: jämställdhetspolitiska delmål

1. En jämn fördelning av makt och inflytande. Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva samhällsmedborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet i samhällets alla sektorer.
2. Ekonomisk jämställdhet. Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.
3. Jämställd utbildning. Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma möjligheter och villkor när det gäller utbildning, studieval och personlig utveckling.
4. Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjligheter att ge och få omsorg på lika villkor.
5. Jämställd hälsa. Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma förutsättningar för en god hälsa samt erbjudas vård och omsorg på lika villkor.
6. Mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.
7. HRV ska.....

Vad har gjorts mot hedersrelaterat förtryck och våld i Sverige?

- Skyddade boenden: blandade resultat
- Kompetenshöjande insatser: olika typer men okänd effekt
- Informationskampanjer: t.ex. för att belysa saknade/bortförda barn-ökat medvetenhet om problematiken
- Satsning på utvecklingen av regionala resurscentra: kompetenförsörjningssvårigheter
- Breddning och byråkratisering av frågan om hedersvåld: kontraproduktivt
- Införande av lagar: blandade resultat
 - Äktenskapstvång, barnäktenskapsbrott, icke-erkännande av utländska barnäktenskap, utländska polygama äktenskap, ett särskilt hedersförtrycksbrott, hedersmotiv som straffskärpningsgrund, utvidgat utreseförbud, ett 7e:jämställdhetspolitiskt delmål
 - Utredningar: sexuell kontroll, kusinäktenskap
- Relationen mellan skydd och behandling: det brister i båda leden

Vad är kulturrelativism?

- Mångkulturalism
- Demografisk transformation i väst
- Ett filosofiskt perspektiv
 - En universell moral
 - Vad som är gott, rätt och riktigt är relativt
 - Allt är kulturbundet
- En socialantropologisk metod
 - Ej dömande blick
 - Kan inte kritisera andra kulturer
 - Alla kulturer är lika bra eller lika dåliga
 - Vi saknar universellt giltiga mått för jämförelser och omdömen om olika kulturer
- En politisk agenda: kålsuparterapi, debatten mellan Hirdman och Schyman
- Relaterar till diskussioner om migration, integration, identitet, symbolfrågor, inre och yttre gränser

Besläktade begrepp

- Deskriptiv relativism
 - Vanlig inom vetenskapen
 - Olika perspektiv
- Moralisk, etisk relativism eller värderativism
 - Våldsbejakande, förtryckande sedvänjor, dogmer och traditioner rättfärdigas
- Backslag ur ett historiskt och europeiskt perspektiv:
 - Individens uppkomst
 - Tillbaka till börd, blod och land
 - Vilken undergrupp av mänskligheten olika grupper tillhör
- Relation till universalism?

Konsekvenser av ett kulturrelativistiskt perspektiv på hedersfrågor

Konsekvenser på olika nivåer:

- Internationellt
 - Reaktionära och värdekonserverativa får stöd
 - Progressiva krafter misstänkliggörs och motarbetas
- Nationellt
 - Stämpla kritik mot förtryckande traditioner och praktiker som rasism
 - Politiska målsättningar förverkligas inte fullt ut
 - Insatserna blir mindre effektiva
 - Rättssäkerheten blir haltande
- Individuellt
 - Barn och kvinnors fri- och rättigheter påverkas

Kulturrelativism som minsta gemensamma nämnare

Gammal relativism

- Förnekelse
- Omskrivningar
- Rädsla för kategoriseringar
 - Moraliskt plan
 - Analytiskt plan (att särskilja är inte att peka ut)
- Motsägelser
- Beljuger de utsatta

Nyrelativister

- Har svårare att förneka
- Har svårare öppet ge sig på de utsatta
- En vilja att osynliggöra hedersbegreppet dvs. mer betoning på att heder är en rasistisk stereotyp: utredningen

”En starkt långsiktig styrning av arbetet mot könsrelaterat våld och hedersrelaterat våld och förtryck”.

Exempel på omskrivningar av hedersfrågor

- Hedersmord = etnisk svenska mäns svartsjukemord på hustrur.
- Kollektivets uppslutning bakom våldtäktsmannen i Bjästa för några år sedan beskrivs fortfarande som bevis på svensk hederskultur.
- Barnäktenskap likställs med tonårsgraviditeter.
- Könstympning jämförs med intimkirurgi och skönhetsoperationer.
- Hijab och burkini jämförs med minikjol, bh, stringtrosor och våtdräkt.
- Halalbad liknas vid tjejfotboll eller könsuppdelade omklädningsrum.
- Mödomshinneoperationer och oskuldskontroll jämförs med Jehovas vittnen och blodtransfusion

Några utdrag ur mål om hedersvåld

Steve: Citat från tingsrätten 1994 Hedersmordet på Maryam Dabas

Till att börja med vill tingsrätten omnämna, vilket har betydelse, att det under rättegången på ett framträdande sätt har framgått att den arabiska kulturen, till vilken Farg Dabas och Sana Dabas hör, i hög grad har styrt såväl Farg Dabas som Sana Dabas handlande. Framför allt tycks känslor av skam grundade på förbrytelser mot seder i familjeförhållanden spelat stor roll. Den arabiska kvinnans med svenska ögon sett låga ställning i det arabiska samhället har också klart påvisats.

Farg Dabas har således haft en brottsplan som gått ut på att döda Maryam med en kniv och därefter begrava henne i en grop i skogen. Farg Dabas har också genomfört brottsplanen. Emellertid får utredningen, främst Farg Dabas egna uppgifter, anses visa att Farg Dabas i det längsta försökte att undvika att komma i ett sådant läge att dödandet framstod som en nödvändighet. Den slutgiltiga handlingen har uppenbarligen också skett under stor affekt, vilket inte minst det stora antalet knivhugg får anses utvisa. Det finns inte skäl att antaga annat än att Maryam avlidit mycket snart efter det att hon tilldelats knivhuggen i halsen. Farg Dabas efterföljande beteende att fråga om råd hur han skulle förfara med kroppen tyder även på att situationen kommit hastigt på. Tingsrätten kan med hänsyn till nu anförda omständigheter därför inte finna att Farg Dabas handling att beröva Maryam livet bör rubriceras som mord. Gärningen bör istället bedömas som dråp.

...Några utdrag

- Ur förhör med gärningsmannen angående Hedersmordet på Sara i Umeå 1996
- Men vi kan i alla fall avfärda det här som man skriver om att det här skulle ha med någon kulturell bakgrund att göra...

...Några utdrag

Utdrag ur Mål nr 2-17 förvaltningsrätten i Växjö 2017 gällande en flicka som blev bortgift med sin vuxne kusin och födde sitt barn innan hon fyllde 15 år.)

”Av utredningen och vid den muntliga förhandlingen har framkommit att Suad är en med svenska mått mätt brådmogen flicka med stark egen vilja som har en fast förankring i sin religion och i den kultur som hon är uppväxt i.”

...Några utdrag

- Utdrag ur ett sakkunnigyttrande i målet om Saga i Örebro (år 2024)

Slöja

- Mitt intryck av orsaken till den förändrade klädstilen är att Saga var gravid i sjunde månaden och hade en fin, rund mage som krävde andra kläder än dem hon brukat ha på sig. Det är vanligt att höggravida kvinnor ändrar sin klädstil under graviditeten och längtar efter att använda sin vanliga klädstil igen. Det var också en kall vårvinter den här tiden och naturligt att ha täckande kläder på kroppen.
- Sonen får inte träffa vita kvinnor
- Hamar i motsägelser: hedersmord förekommer inte bland somalier och romer!

Kulturrelativism- universalism

- Kulturrelativism
 - Kultur, religion och tradition ska respekteras
 - Kultur och religion har rättigheter
 - Ser kollektivet men inte individen
- Universalism
 - Det är individer som har fri- och rättigheter
 - Universella fri- och rättigheter bör gälla alla oavsett börd och blod

Vilka åtgärder krävs i arbetet mot hedersvåld?

- Rättsliga
- Skyddande
- Behandlande
- Tidig prevention
- Omhändertaganden
- Skyddade boenden
- Kompetenshöjande
- Lagar och policy
 - Avskräckande
 - Normbildande
- Specialiserade enheter
- Samordnande